

Настояща К.

СОЦІАЛЬНІ ПРАКТИКИ: СПРОБА ТИПОЛОГІЇ ПО ВЕРТИКАЛІ

Стаття присвячена типології соціальних практик, аналізу наявних типологій і їх основних критеріїв. Завданням статті є спроба вивести спільний знаменник під цією різноманітністю, визначити ті сукупності, які можна узагальнити. Використовуючи діалектичний метод під час аналізу існуючих типологій практик, автор систематизує останні за дуальними парами: традиційні – інноваційні, автентичні – інокультурні, інституалізаційні – неформальні, формалізовані – неформалізовані і т.д.

Ключові слова: практики, атрибуції практик, типологізація, інституалізація, традиція, інновація.

Постановка проблеми. Протягом аналізу праць класиків теорії практики, центральним поняттям якої, як вже зрозуміло, є поняття практик, ми зустрічаємо безліч означень і спроб типологізації. Нагадаємо деякі з них, найбільш відомі й цікаві. Отже, дослідники виділяють окремо фонові, репродуктивні, об'єктивовані і суб'єктивовані, дискурсивні, центральні, базові і маргінальні, інституційні, інституалізовані, символічні, віртуальні, інноваційні практики і т.д і т.п. Важливо, що це є означення не характеристик практик, а саме їх різних типів. Повторюю, що ми пригадали лише частину найбільш часто згадуваних типів, які ймовірно можуть означувати один і той самий тип практик.

Аналіз як класичних робіт, так і останніх досліджень. На основі аналізу праць апологетів теорії практики класиків (в цей список занесемо С. Дюркгейма, Г. Хайдегера, М. Фуко, М. Мосса, Н. Єліаса, П. Бурдьо, Ж. Делеза, К. Гірца, Г. Гарфінкеля, А. Реквіца А. Шюца, І. Гофмана) та сучасників (Б. Латура, В. Вахштайн, В. Волкова і О. Хакордіна, Д. Гінева і з останніх А. Дьякова, Н. Баліч, М. Есфельда, Г. Хольца і інших) можемо виділити різні критерії типологізації. Останні вітчизняні дослідження практики належать досить невеличкому колу дослідників, хоча та тема і стає дедалі популярнішою. Зокрема, в філософії нещодавно вийшла монографія «Соціальні практики в глобальному вимірі» під редакцією Б. Попова, роботи С. Карпенко присвячені практикам успіху, а монографія О. Козловського – релігійним практикам, в психології відомі праці Т. Титаренко, яка розроблює проблематику практик життєконструювання. В українській соціології тему практик піднімали в своїх працях В. Тарасенко (практики споживання), О. Ручка

(соціокультурна динаміка практик), О. Личковська (комунікативні практики), Л. Скокова (культурні практики), Н. Коваліско (практики як маркер стилю споживання), М. Наумова (соціальні механізми практик). Саме тема практик стала останньою науково-дослідною темою відділу соціології культури інституту соціології НАН України.

Типологій практики було і є багато, фактично, кожен дослідник пропонував свою інтерпретацію означення різних практик, їх систематизацію. Завданням нашого короткого теоретичного аналізу є потреба вивести спільний знаменник під цією різноманітністю, визначити ті сукупності, які можна узагальнити. Це і є *метою* нашої статті.

Основний зміст роботи. Звертаючись до варіацій типологій, одразу зазначимо, що тривіальний поділ практик на практики харчування, носіння одягу, догляду за тілом, спілкування, родинних стосунків, прийому гостей, перегляду вистав, користування транспортом, відвідування лікаря, віросповідання, сексу, віртуальної взаємодії, туризму, фотографування, весілля, пологів, поховання, і т.д. і т.п ми опустимо, і не тільки тому, що ця вся складна і багатоманітна агломерація є надто громіздкою і майже невичерпною в силу тотальної полікультурності і культурної універсалізації сучасного життя, а ще і тому, що поки наш рівень абстрагування для перспектив концептуалізації цього не потребує. Для полегшення концептуалізації ми пропонуємо розрізняти вертикальний і горизонтальний вектори типології. І якщо першу, вищезгадану, за сферами життя можна означити як горизонтальну, то нас буде цікавити вертикальний розріз – за рівнями соціальної структури і інституалізації.

Повертаючись же до питання інших типологізацій практик, перше, спробуємо вичленити практику з тієї багатоманітності дій і рухів, які робить людина, але які практикою не є. Це потрібно зробити для того, щоб не плутати різні типи практик з тим, що до роду практик не належить. Ознак, які власне характеризують практику і вирізняють її від ритуалу, обряду, правила і норми. Так ми можемо виділити наступні критерії практики, які визначають її як таку і вирізняють її від різноманітності дій та рухів: перше – неусвідомлюваність, друге – автоматизм виконання, третє – повторюваність, четверте – культурообумовленість, п'яте – тілесність, шосте – рухливість, сьоме – індексичність, вимірюваність, восьме – правилообумовленість, конвенційність.

Одним з перших критеріїв типологізації є процес формування, появи практики. Власне змінюваність практик дає нам підстави для одного з головних критеріїв типології, типології по «віку» практики.

У цьому сенсі практики можна поділити на традиційні, вони ж репродуктивні і інноваційні. Розберемося з першими. Репродуктивні практики – це ті, що відтворюють, відновлюють, стверджують ту чи іншу культуру у її багатоманітності тілесно-рухливих проявів буття повсякденності тут і зараз, як і вчора і позавчора. Тобто репродуктивні практики стверджують цю певну культуру через повторювання, відтворення в часі. Вони в цьому сенсі є її такими ж маркерами культури, як і одяг, речі, мистецьки витвори і інші матеріальні артефакти. Так частіше за все практики є теж матеріальними, адже алгоритм їх відбування часто передбачає маніпуляції з тими чи іншими речами.

Ця пов'язаність з речами дозволяє зробити практику меморіальною, тобто музейним експонатом тієї чи іншої культури, адже будь які матеріальні побутові речі її існують не самі по собі а у зв'язці з діями людини, яка завдяки цим речам досягає якоесь мети, виконує якусь задачу. Про безособистісність повсякденних практик пише також і П. Штомпка. Він наголошує на тому, що практики є синтезом того, що відбувається в суспільстві, і того, що роблять люди. Суспільство не розчиняється в особистості, й особистості не поглинаються суспільством. У конкретній дійсності суспільство будується не з індивідуальних дій і не із соціальних фактів, а з їхнього злиття, тобто з актуальних соціальних подій, що і є практиками. Отже, практики є синтетичним продуктом, який виникає в результаті злиття суспільних обставин, з одного боку, і здібностей людей, які діють, – із другого [11].

Традиційні, репродуктивні практики таким чином цементують культуру, і якщо вони не змінюються тривалий час, це свідчить про стабільність культури, але якщо вони змінюються надто кардинально, то значить зникають, тобто стають меморіальними. Так практики вмивання, вдягання, харчування і т.д. є і будуть завжди, доки існують люди, але вони дещо є відмінними в різних суспільствах і змінюються з плином часу. Їх же традиційність визначається тривалістю існування і розповсюдженістю. Можна навіть сказати, що критерій «віку» і розповсюдженості поділяє практики на традиційні і інноваційні.

Щоправда не всі науковці вважають означення «традиційні» практики доречним. Так звичайними практиками В. Радаєв вважає типові дії людей, з одного боку, якщо і не загальні, то достатньо поширені, позаяк у них залучена значна частина населення, а з іншого боку, такі, що є звичними способами дій, практиковуваними впродовж життя щонайменше одного покоління. Він вважає, що термін «традиційні практики» в цьому випадку є невдалим, бо практики і

дослідження стратифікаційних порядків містить безліч різнорідних конотацій. У різних контекстах традиційне протиставляється і раціональному, і сучасному, і (на буденному рівні) всьому, що виходить за рамки норми. В цьому сенсі термін «звичайні практики» є більше нейтральним [9, 90].

Ми, однак, дозволимо собі не погодитися з дослідником з тієї причини, що найчастіше опозицією традиції є саме інноваційне, а не раціональне чи сучасне. Крім того, «традиція» – поняття більш складне і дискурсивне, ніж звичка, яка представляє собою рутинізовану форму дії, яка не несе культурного змісту, як практика. В цьому сенсі звичка є складовим елементом практики, але ніяк не визначає останню. Прикладами звички, яка до того ж має конотацію чогось особистисного і специфічного, характеризує варіації виконання практик конкретними людьми у технічному сенсі. Прикладами можуть слугувати практики тримання ложки, чхання, сидіння на стільці. В цьому сенсі – коли, як беруть виделку – це практика, як тримають її – звичка. Крім того, за Веберовською класифікацією соціальних дій практика є традиційною дією і в цьому сенсі також не варто перейменовувати традиційні практик [3].

Але повернемося до традиційних практик як таких. Всі традиційні практики таким чином рано чи пізно стають меморіальними. Не зникає їх функція, призначення, але алгоритм і форми виконання змінюються настільки, що ми можемо говорити про їх зникнення. На їх зміну приходять нові практики – інноваційні, які з плином часу також інституалізуються (розповсюджуються, популяризуються) і стають загальнозживаними, тобто традиційними. Т. Заславська відзначає: «...зміна типових способів поведінки веде до трансформації відповідних практик, а накопичені зрушення в практиках, що їх реалізує той чи інший інститут, призводять до зміни змісту цього соціального інституту» [6 15]. Але ми не будемо заходити так далеко і аналізувати вплив зміни практик на всю соціальну структуру, адже це є полем окремого аналізу.

Нас буде цікавити більше поява інноваційних практик. Момент появи нового, факт соціальної зміни. З цього приводу є багато праць, які стали класичними – Р. Мертона. П. Штомпки, М. Арчер. Є. Гіденса. Сама по собі теорія соціальної дії дає різні варіації відповідей на це питання. Узагальнюючи і в цілому слід зазначити, що інституційно найперше поява інноваційних практик пов'язана з науково-технічним прогресом людства і появою нових винаходів, які вдосконалюють і полегшують життя людини. Однак інноваційних практик, які виникли на хвилі технічних нововведень, мабуть, лівова частка серед всіх

практик, які ми можемо назвати інноваційними. Але є багато інших факторів, які детермінують появу інноваційних практик. Це фактори інокультурного, зовнішньокультурного впливу, культурного запозичення і моди. Перше часто виникає внаслідок культурної колонізації, культурної дифузії, друге є наслідком внутрішньо культурних трансформацій, мікрокультурних вибухів у середині субкультур соціуму. Інноваційні практики, стверджує Радаєв, – це типові дії людей, з одного боку, не дуже поширені (принаймні на поточний момент часу), але вже достатньо помітні, а з іншого боку, такі, що є новими способами дій, які, скажімо, ще десятиліття тому існували суто в обмежених масштабах або були відсутні зовсім [9].

Алгоритм розповсюдження інноваційних практик триває за дифузною теорією Е. Роджерса. Так, на думку американського дослідника Е. Роджерса [10], за ступенем сприйняття нових ідей і товарів виокремлюють п'ять груп людей:

1. Інноватори (2,5 %), які швидко «схоплюють» абстрактні ідеї, є мобільними і комунікабельними, схильними до ризику.

2. Ранні приймаючі (13,5 %), які мають певний авторитет і вплив у суспільстві.

3. Рання більшість (34 %), що приймає нові ідеї ще до засвоєння їх пересічними громадянами. Ця група часто орієнтується на думку попередньої групи (лідерів).

4. Пізня більшість (34 %) є скептично налаштованою і сприймає нове після того, як середньостатистичні громадяни вже сприйняли ці новації.

5. Пізні приймаючі (6 %) є традиціоналістами і консерваторами, що погоджуються сприйняти нове в останню чергу [10]. Дифузія інноваційних практик може тривати за подібним алгоритмом, коли спочатку ідею підхоплює креативна меншість, а потім ця ідея стає модою і розповсюджується на все суспільство.

І в цьому сенсі інноваційна практика може розглядатися як нова інформація, яка має певну практичну форму, як алгоритм виконання тієї чи іншої дії. Найпростіші і яскраві приклади – це практики користування мобільним зв'язком, носіння одягу, зачісок і т.д. Однак виникнення інноваційних практик, як внутрішньокультурно, так і під впливом інших культур, не зводиться до простого механічного перенесення, копіювання. Часто якщо мова йде про інокультурне запозичення, практика змінюється, певним чином трансформується, що робиться з метою її адаптації під автентичні культурні змісти, пристосування до наявних соціально-культурних умов і запитів.

Так, первинна, інноваційна практика не завжди закріплюється згідно з оригіналом, а дуже часто трансформується, видозмінюється, підпадаючи під вплив тих культурних умов і того культурного середовища, в якому вона опиняється, підлаштовуючись під сенси, змісти, завдання цієї культури. Для прикладу: практики поїдання суши в українських реаліях далека від тотожних автентичних практик матричної для них японської культури. В той же час споживання українського борщу японцями, який переважно продається в Японії в жерстяних банках, відрізняється від практик його споживання в Україні, де обов'язковими супутниками страви є сметана, пампушки, сало і часник, а подається він виключно у тарілці. Однак варіації інтерпретації практик однієї культури мовою іншої, як і дискурси культур відносно тих чи інших практик, видаються окремими темами.

Наведеним же прикладом ми хотіли означити ще один критерій типології – розрізнення практик за географією походження, так би мовити «місцем народження». В цьому сенсі ми можемо як традиційні, так і інноваційні практики ділити на наступні підвиди: матричні, автентичні і інокультурні, дифузні. Так практики можуть бути сформовані в цій культурі, і тоді вони будуть матричні, автентичні для неї, а можуть бути привнесені ззовні, і тоді вони будуть інокультурними. І матричні і інокультурні практики означають лише геокультурну, автохтонно дискурсивну прив'язку, і рівноцінно можуть бути як традиційними, так і інноваційними. Звісно, частіше інноваційні практики є здебільшого інокультурними, але це не заважає їм стати з часом традиційними, а ще пізніше і меморіальними.

Продовжуючи типологізацію, треба сказати, що практики можуть різнитися окремо за критерієм розповсюдження, наслідування. В цьому сенсі практики є масовими і такими, що бувають переважно традиційні, автентичні практики і є елітарними і маргіальними. В контексті топологічного аналізу це може бути розглянуто як ареал просторового розповсюдження практик в локусі того чи іншого інституціонального поля відносно до центра соціального простору. Так елітарні практики будуть практиками прицентрової еліти і маркуватимуть її у приналежності до керівних класів, а маргіальні – практиками периферійних соціальних кіл і груп відповідно. Така співвідносність хоч і дуже спримітизована, близька до розрізнення культури кабаків і храмів, університетів і ринків.

Важливо сказати декілька слів і про популярні практики, які можуть бути як традиційними, так і інноваційними, як матричними так і інокультурними, але означатимуть собою актуальність, соціальний запит на певній алгоритм поведінки, поводження. Популярність певної

практик декларує таким своїм статусом початок процесу власної інституалізації, який у свою чергу полягає у все більшому розповсюдженні і закріпленні. Наближення до максимального розповсюдження переведе практику із розряду популярних в розряд традиційних, зробить її загальноновживаною, що триватиме завдяки поетапній інституалізації.

Щодо поняття інституалізації слід зазначити, що воно суттєво відрізняється від інституаційності. Отже, є практики, які інституалізуються, а є такі, які вже інституалізувалися, закріпилися. Більше того, рано чи пізно абсолютно всі практики не залежно від сфери приналежності проходять цей процес, адже без інституалізації практика не може стати традиційною, а відтак закріпитися, розповсюдитися і бути означеною як практика, адже практика є явищем колективним, масовим, не одиничним, не індивідуальним. Поза процесом інституалізації практика залишається особистісною інтерпретацією рухової діяльності.

Крім того, що практика інституалізується, тобто перебуває в процесі в русі, зміни власних атрибуцій, які дозволять її означувати як практику, ми можемо говорити про вже інституалізовані практики, як практики, для яких процес інституалізації завершився, і також розрізняти інституціональні і інституційні практики. І в другому, і в третьому випадку подібне визначення практик означатиме приналежність практик до певного соціального утворення – в цьому випадку соціального інституту і соціальної інституції. Причому якщо соціальний інститут тут буде позиціонуватися як загальне, тоді інституція як часткове. Т. Заславська зазначає: «Соціальні практики являють собою конкретні форми функціонування громадських інститутів, загальної ж формою реалізації кожного інституту служить ... сукупність відповідних соціальних практик» [6, 17].

Прикладом будуть слугувати практики зі сфери медицини, наприклад стерилізації обладнання, які є стандартизованими, як інституціональні (соціального інституту медицини) і мають варіації як приватні, інституційні (наприклад тотожні практики клініки «Борис» і центральної міської лікарні будуть відрізнятися). В цьому сенсі використане нами поняття інституції може розумітися як синонім соціальної організації, і тоді інституційні практики можуть найменуватися і організаційними. Але, власне, для того, щоб не плутати практики окремої соціальної організації і практики, як дії з організації чогось, якогось заходу чи проекту, ми залишимо за собою право найменувати ці практики саме інституційними.

Показовий приклад соціальної практики назводять В. Добреньков і А. Кравченко, вказуючи на чергу в магазині, коли за товаром вибудовується ланцюжок випадкових покупців, які відразу ж підкоряються певним правилам поведінки. Ніякі міністерства або відомства не встановлювали правил стояння і просування в черзі, однак люди добровільно підкоряються неформальним нормам. Черга – специфічна інституціоналізована форма поведінки, або соціальна практика [5, 78].

Поняття інституційних практик дуже близьким є до поняття професійних практик, і тут, звісно, є розрізнення по вертикалі. Так практики інституціональні стосуються всієї агломерації окремого соціального інституту як сукупностей сфер його інституціональної культури, як обрядово-ритуальної, ціннісно-нормативної і знаково-символічної, тоді як професійні практики стосуються виключно напрацьованих алгоритмів професійних навиків. В цьому сенсі класичною традиційною професійною практикою є практики визначення симптоматики апендициту, який має більше ніж 40 симптомів. Професійні практики вбудовані в інституціональні, але можуть розглядатися і окремо.

Можна сказати, що приклад яскравого розрізнення перших від других зроблено в роботах Б. Латура (зокрема в «Пастерізації Франції») які лягли в основу формування концепції АНТ і дозволити її представникам перефокусувати бачення соціального [7]. Не заглиблюючись в цей концепт зазначимо, що важливим для нас тут є процес дослідження повсякденних практик науковців і висновки щодо появи наукових фактів, на виникнення яких впливають чимало обставин. Так унаочнилась функціональна тканина динаміки інституціональних практик на прикладі наукових лабораторій. Поява наукових фактів позиціонується в цій роботі як результат системи почергових інституціональних і професійних практик, виконання системи обрядів і ритуалів, дотримання норм і правил.

Щодо практики інституційні і інституціональні ми не можемо не пошукати їм протилежність, бо такий діалектичний аналіз є нашим методологічним інструментарієм. Якщо інституціональні практики логічно інституалізовані і вбудовані в соціальний простір приналежністю до певних соціальних полів у термінології П. Бурдьо, тобто є такими, які можуть бути формалізовані, систематизовані і визначені [2]. Мова йде і про те, що багато інституціональних практик формалізовані, наприклад, існують держстандарти документообігу, хірургічного втручання, рейтингово-модульного оцінювання і т.д. і т.п. Сукупність, агломерації інституалізованих практик утворюють цілі

комплекси інституціональних обрядів і ритуалів, норм і правил корпоративної, інституціональної культури. Звісно, в інституціональному просторі існує множина практик і неформалізованих, але тут хотілось би звернутися до практик, які і не можуть ніколи будуть формалізовані по причині власної заданої неформальності.

Так впорядкованій культурі соціальних інститутів ми можемо протиставити неформальну, хаотичну культуру молодіжних субкультур. Ця позиція може викликати разом з тим заперечення, адже якщо узагальнювати, звісно, то і культура соціальних інститутів, і професійна субкультура може бути нами розглянута як субкультури, і така позиція теж буде правильна, але оскільки інституціональні субкультури відрізняються від всіх інших субкультур (а під всіма іншими субкультурами ми будемо розуміти всю сукупність культур не інституціональних, як субкультури молодіжні, неформальні, богемні, нью-ейдживські тематично-літературні, околорелігійні, езотеричні і т.д.) саме формалізованістю практик, легітимізованістю діяльності і атрибуціями суспільної значимості, то не інституціональні субкультури, тобто субкультури безпосередньо не прив'язані до будь якого соціального інституту і цих характерних ознак не мають [8]. Відповідно, це накладає відбиток і на функціонуючі в просторі цих субкультур практики. В широкому розумінні цього означення ці практики найперше можна назвати не інституціональними, тобто такими, які залишаючись дискурсивними, тим не менш не є прив'язаними до соціального інституту. Але чи є вони тоді діями впорядковуваними просторово-часовий континуум індивідів в межах цього поля, якими є інституалізаційні практики? Відмінність, на нашу думку, між двома типами практик полягає у тому, що вони діють в межах різноструктурованих дискурсивних просторів. Крім того, практики інституалізаційні в цьому сенсі мають всі шанси бути швидко інституалізованими і широко розповсюдитись (в межах цілого інституту), стаючи навіть формалізованими. На думку Н. Баліч, «різноманітні форми соціальних практик можуть інституціоналізуватися, ставати сталими соціально-нормативними в суспільному житті, інша частина їх залишається за рамками соціальних і культурних норм і формує протестні, контркультурні прояви соціальної активності – революції, війни тощо. Відповідно, соціальні практики можуть сприяти формуванню нових ідентичностей і дають змогу людині гнучко реагувати на соціальні зміни, набуваючи нового досвіду». [1, 73].

В цьому сенсі неінституалізаційні ж практики не можуть стати формалізованими ніколи, бо є локальними і не легалізованими в межах інших спільнот. Щоправда бувають ситуації, коли неінституалізовані практики стають популярними, модними, завдяки чому розповсюджуються і навіть стають традиційними. Яскравим прикладом цього є історія появи чоловічої краватки, яка первинно була атрибуцією одягу неофітів таємного ордеру масонів і призначалася для того, щоб вести останніх таємними коридорами замків для проведення ритуалів посвячення. Так практика локальна, субкультурна потрапила в елітарну бізнес-культуру і стала маркером приналежності до цього класу. Пізніше практики носіння краватки перейшли в масову культуру і стали загальнорозповсюдженими. Є і інші приклади, коли локально-субкультурні практики долають групові кордони автентичної для них субкультури і розповсюджуються далі, часто при цьому гублячи первинний зміст або отримуючи форму, що, однак, видається вже темою окремого дослідження.

Ще один критерій, про якій ми згадували вище, це формалізованість. Практики можуть бути формалізованими, підтягнутими під інституціональні стандарти (держстандарту наприклад, СМЯ і т.д), норми, правила і в цьому сенсі рекомендовані саме в цьому вигляді до виконання, як наприклад практики шеплення, стоматологічного протезування, документообігу і т.д. і неформалізованими, тобто такими які не мають загальноприйнятих, формалізованих норм виконання і виконуються наближено до домінуючих, але не формалізованих норм і правил, наприклад практики гоління, масажу, ландшафтного дизайну, виготовлення витинанок, колядування і т.д.

Практики формалізовані всі є одночасно і інституціональними практиками, адже формалізація, як стандартизація (як подальша фаза стерео типізації і розповсюдження) може відбуватися лише в інституціональному середовищі. Разом з цим не всі інституціональні практики є при цьому формалізованими. Неформальні ж практики не обов'язково є не інституціональними. Тут також можливі варіації, оскільки критерій формалізованості є досить гнучким.

Таким є наше бачення практики і попереднє уявлення щодо можливої типології. Але що таке практика остаточно? Формулюючи своє визначення цього феномену, зазначимо, що пропонуємо лише варіант бачення, підходу. На нашу думку практика являє собою структуровану дію – автоматичну, звичну, повторювану сукупність рухів, які тривають у певній послідовності і має конкретну (утилітарну, прикладу) мету.

Висновки. Підсумовуючи типологію практик слід зазначити, що ми виділили такі окремі дуальні пари практик: традиційні – інноваційні, автентичні – інокультурні, а інституціоналізаційні – неформальні, формалізовані – неформалізовані – це полюси опозиційних векторів осі координат для ідентифікацій будь-якої практики, яку можна розмістити для аналізу в цю дослідницьку матрицю і відповідним чином означити. Незалежно від співвіднесенням практики з певним типом практик вона залишається практикою в силу приналежності їй певних матричних ознак.

Перспективи подальших розробок полягають у концептуалізації тематики практик у контексті глобальної соціокультурної динаміки. Важливим і невизначеним залишається питання детермінації практик, їх наслідування і місця в культурній системі. Розрізненість практик від правил, норм, ритуалів і обрядів, їх роль в окремих культурних інсценуваннях ставить питання про обумовленість практик ідентичністю, стилем життя, смисложиттєвими цінностями особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Баліч Н.* Соціальні практики і їхня роль у сучасному суспільстві // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2013. – № 3. – С. 69-77.
2. *Бурдые П.* Практический смысл / пер. с фр. А.Т. Бикбова, К.Д. Вознесенской, С.Н. Зенкина, Н.А. Шматко; общ. ред. и послесл. Н. А. Шматко. – СПб. Алетейя, 2008.
3. *Вебер М.* Избранные произведения / сост., общ. ред. и послесл. Ю.Н. Давыдова; предисл. П.П. Гайденко. – М.: Прогресс, 1990.
4. *Гидденс Э.* Устроение общества: Очерк теории структуризации. – М.: Академический проект. СПб., 2003.
5. *Добренков В. И.* Социология [Текст] : учебник / В.И. Добренков, А.И. Кравченко. – М.: ИНФРА-М, 2007.
6. *Заславская Т. И.* Поведение массовых общественных групп как фактор трансформационного процесса // Мониторинг общественного мнения: экономические и социальные перемены. ВЦИОМ. – 2000. – № 6. – С. 13–18.
7. *Латур Б.* Когда вещи дают сдачи: возможный вклад «исследований науки» в общественные науки // Вестник МГУ. Серия 7. Философия. – 2003. – № 3. – С. 20-39.
8. *Настояща К. В.* Культурна традиція як агент соціальних змін і модератор соціокультурного дискурсу в суспільстві // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Сер. : Соціологія. – 2012. – Т. 177, Вип. 165. – С. 22-27

9. Радаев В. В. Обычные и инновационные практики в деятельности российского среднего класса // Мир России. – 2003. – № 4. – С. 89-117.
10. Роджерс Э. М. Диффузия инноваций. – 5-е изд., New York: The Free Press, 2003.
11. Штомпка П. Социология социальных изменений. – М.: Аспект-Пресс, 1996.
12. Reckwitz, Andreas (2002), «Toward a Theory of Social Practices: A Development in Culturalist Theorizing» // European Journal of Social Theory, 5 (2). – p. 243-263.

Настоящая К. Социальные практики: попытка типологизации.

Статья посвящена типологии социальных практик, анализа имеющихся типологий и их основным критериям. Задачей статьи является попытка вывести общий знаменатель под этим разнообразием, определить те совокупности, которые можно обобщить. Используя диалектический метод в анализе существующих типологий практик, автор систематизирует последние по дуальным парам: традиционные – инновационные, аутентичные – инокультурные, институциональные – неформальные, формализованные – неформализованные и т.д.

Ключевые слова: практики, атрибуции практик, типологизация, институционализация, традиция, инновация.

Nastoiashcha K. Social practices: attempt of typology by vertical.

The article is devoted to the typology of social practices, analysis of existing typologies and their main criteria. The purpose of the article is to attempt to derive a common denominator under this variety, to identify those aggregates that can be generalized. Using the dialectical method to analyze existing typologies of practices, the author systematizes the latter by dual pairs: traditional – innovative, authentic – other cultural, institutionalizing – informal, formalized – unformalized, etc.

Key words: practice, theory of practice, attribution of the concept, everyday life.

Медведєва Ю.

ДИФУЗИЯ РЕЛІГІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УКРАЇНСЬКОМУ ПРАВОСЛАВ'І: СОЦІАЛЬНА МОДЕРНІЗАЦІЯ В ПРОЕКТІ ЄДИНОЇ ПОМІСНОЇ ЦЕРКВИ

Статтю присвячено проблемі співвідношення між чинником політичної залежності православної церкви та дифузійною релігійною ідентичністю як